

О'ЗБЕКISTONNING YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISH IMKONIYATLARI

Tashpulatov Javoxir Avaz o'g'li
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Annotatsiya. Ushbu maqola O'zbekistonning barqaror rivojlanish, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqtisodiyotni diversifikatsiyalashga qaratilgan yashil iqtisodiyotga o'tishini o'rganadi. Unda O'zbekiston iqtisodiyotining bugungi holati, yashilroq modelga o'tish muammolari va bunday o'tishning mumkin bo'lgan foydalari tahlil qilinadi. Adabiyotlarni ko'rib chiqish, tegishli siyosatni tahlil qilish va shu kabi iqtisodiyotlarning amaliy tadqiqotlarini o'rganish orqali ushbu hujjat O'zbekistonning yashil iqtisodiyotiga o'tish uchun keng qamrovli asos yaratishga qaratilgan. Ushbu transformatsiyani boshqarish uchun siyosat bo'yicha tavsiyalar ham berilgan.

Kalit so'zlar: O'zbekiston, yashil iqtisodiyot, barqaror rivojlanish, ekologik siyosat, qayta tiklanadigan energiya, iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, iqlim o'zgarishi, yashil o'tish.

Tabiiy resurslarga boy Markaziy Osiyo mamlakati bo'lgan O'zbekiston tobora yashil iqtisodiyotga o'tish zarurati bilan duch kelmoqda. Mintaqadagi iqtisodiy o'sish an'anaviy ravishda resurslarni qazib olish va intensiv qishloq xo'jaligiga tayanib, atrof-muhitning buzilishiga va qazib olinadigan yoqilg'iga haddan tashqari ishonishga olib keldi. Barqarorlik va iqlim o'zgarishini yumshatishga global e'tibor ortib borar ekan, O'zbekiston o'z rivojlanish strategiyasini qayta ko'rib chiqishi kerak. Ushbu maqola O'zbekistonning barqaror rivojlanish, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqtisodiyotni diversifikatsiyalashga qaratilgan yashil iqtisodiyotga o'tish yo'llarini o'rganishga qaratilgan.

Ushbu tadqiqot sifatli va miqdoriy tahlilni birlashtirgan aralash usulli yondashuvdan foydalanadi. Sifat tarkibiy qismi tegishli adabiyotlar, siyosat hujjatlari va amaliy tadqiqotlarni ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi, miqdoriy tahlil esa O'zbekistonning joriy ekologik va iqtisodiy ko'rsatkichlarini baholashni o'z ichiga oladi. Tadqiqot shuningdek, siyosatchilar, korxonalar va ekologik tashkilotlarning istiqbollari haqida ma'lumot olish uchun manfaatdor tomonlarning intervyularini o'z ichiga oladi.

O'zbekiston iqtisodiy o'sishni ekologik barqarorlik bilan muvozanatlashtirishni maqsad qilib, yashil iqtisodiyotga o'tishga e'tibor qaratmoqda. Mana, ushbu o'tish davrida mamlakat amalga oshirishi mumkin bo'lgan bir nechta variant va strategiyalar:

1. Qayta Tiklanadigan Energetikani Rivojlantirish

- Quyosh energiyasi: O'zbekiston quyosh nurlarining yuqori darajasi tufayli sezilarli quyosh salohiyatiga ega. Keng ko'lamli va uyingizda o'rnatiladigan quyosh elektr stansiyalarini kengaytirish yashil iqtisodiyotga katta hissa qo'shishi mumkin.

- Shamol energiyasi: O'zbekistonning ayrim hududlari, xususan, cho'l va tog'li hududlarda shamol energetikasi salohiyati mavjud. Rivojlanayotgan shamol stansiyalari energiya aralashmasini diversifikatsiya qilishi mumkin.

- Hidroenergetika: mavjud gidroelektrostansiyalarni modernizatsiya qilish va yangi kichik gidroelektrostansiyalarni qurish qazilma yoqilg'iga bo'lgan ishonchni kamaytirishga yordam beradi.

2. Energiya Samaradorligi

- Binolarni qayta jihozlash: binolarning energiya samaradorligini oshirish, ayniqsa yaxshi izolyatsiya va energiya tejaydigan asboblardan orqali umumiy energiya sarfini kamaytirishi mumkin.

- Sanoat samaradorligi: energiyadan unumli foydalanish uchun sanoat jarayonlarini yangilash va toza texnologiyalarni qo'llash chiqindilarni kamaytirishga yordam beradi.

3. Barqaror Qishloq Xo'jaligi

- Suv xo'jaligi: O'zbekiston suv tanqisligi bilan bog'liq muammolarga duch kelmoqda. Tomchilatib sug'orish kabi samarali sug'orish tizimlarini joriy etish va suvni tejaydigan texnologiyalarni qo'llash qishloq xo'jaligida suvdan foydalanishni yaxshilashi mumkin.

- Organik dehqonchilik: organik dehqonchilik amaliyotini targ'ib qilish kimyoviy o'g'itlar va pestitsidlardan foydalanishni kamaytiradi, bu esa atrof-muhitga ta'sirini kamaytiradi.

- Agrofirma: daraxtlarni qishloq xo'jaligi tizimiga birlashtirish uglerod sekvestriga, tuproq sog'lig'ini yaxshilashga va biologik xilma-xillikni oshirishga yordam beradi.

4. Yashil Infratuzilma

- Barqaror Transport: jamoat transporti tizimlariga sarmoya kiritish, elektromobillarni targ'ib qilish va motorsiz transport infratuzilmasini rivojlantirish (velosiped yo'llari kabi) transport sohasidagi chiqindilarni kamaytirishi mumkin.

- Shahar yashil maydonlari: bog'lar, yashil kamarlar va shahar o'rmonlarini kengaytirish havo sifatini yaxshilaydi va iqlimni tartibga solishda foyda keltiradi.

5. Chiqindilarni boshqarish va aylanma Iqtisodiyot

- Qayta ishlash va chiqindilarni kamaytirish: qayta ishlashning kompleks dasturlarini amalga oshirish va manbada chiqindilarni kamaytirishni rag'batlantirish poligonlardan foydalanishni minimallashtirish va resurslar samaradorligini oshirishga yordam beradi.

- Doiraviy Iqtisodiyot amaliyoti: korxonalarni mahsulotlarni qayta ishlatish va qayta ishlashga mo'ljallangan doiraviy iqtisodiyot modellarini qabul qilishga undash ishlab chiqarish va iste'molning atrof-muhitga ta'sirini kamaytirishi mumkin.

6. Siyosat va institutsional yordam

- Me'yoriy asoslar: qayta tiklanadigan energiya, energiya samaradorligi va atrof-muhitni muhofaza qilishga yordam beradigan aniq siyosat va qoidalarni o'rnatish juda muhimdir. Bunga yashil texnologiyalar uchun subsidiyalar yoki imtiyozlar kiradi.

- Uglerod narxlari: uglerod solig'i yoki cap-and-trade tizimlari kabi uglerodni narxlash mexanizmlarini joriy etish issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish uchun moddiy rag'batlantirishi mumkin.

- Xalqaro hamkorlik: O'zbekiston xalqaro hamkorlik va iqlim o'zgarishini yumshatish va barqaror rivojlanishga yo'naltirilgan global institutlarning moliyaviy yordamidan foydalanishi mumkin.

7. Jamoatchilikni xabardor qilish va ta'lim

- Yashil ta'lim: jamiyatning barcha darajalarida ekologik ta'limni targ'ib qilish barqarorlik madaniyatini rivojlantirishga yordam beradi.

- Jamiyatni jalb qilish: mahalliy energetika kooperativlari yoki shahar bog'dorchilik tashabbuslari kabi yashil loyihalarga jamoalarni jalb qilish yashil iqtisodiyotga o'tishni jamoatchilik tomonidan qo'llab-quvvatlashi mumkin.

8. Barqaror Turizm

- Ekoturizm: ekoturizmni rivojlantirish va tabiiy landshaftlarni muhofaza qilish biologik xilma-xillik va ekotizimlarni saqlab qolishda iqtisodiy imkoniyatlar yaratishi mumkin.

9. Moliya va investitsiya

- Yashil obligatsiyalar va kreditlar: O'zbekiston yashil iqtisodiyotga hissa qo'shadigan loyihalarni moliyalashtirish uchun yashil obligatsiyalar va kreditlarni o'rganishi mumkin.

- To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (FDI): qayta tiklanadigan energiya va yashil texnologiyalarga yo'naltirilgan FDINI jalb qilish kapital va tajribani ta'minlaydi.

10. Tadqiqot va innovatsiyalar

- Toza texnologiyalarni ishlab chiqish: toza texnologiyalar va barqaror amaliyot uchun tadqiqot va ishlanmalarga (Ar-Ge) sarmoya kiritish innovatsiyalar va uzoq muddatli iqtisodiy foyda keltirishi mumkin.

- Pilot loyihalar: energetika, transport va qishloq xo'jaligi kabi turli sohalarda pilot loyihalarni amalga oshirish yashil texnologiyalar va amaliyotlarning hayotiyligini namoyish etishi mumkin.

O'zbekistonning yashil iqtisodiyotga o'tishi qayta tiklanadigan energetikaga sarmoya kiritish, energiya samaradorligini oshirish, barqaror qishloq xo'jaligi amaliyotini qo'llash va yashil infratuzilmani rivojlantirishni o'z ichiga olgan ko'p qirrali

yondashuvni talab qiladi. Ushbu o'tishning muvaffaqiyati kuchli siyosat asoslari, xalqaro hamkorlik va jamoatchilikni jalb qilishga bog'liq bo'ladi. Ushbu qadamlarni qo'yish orqali O'zbekiston ekologik izini kamaytirishi, energiya xavfsizligini oshirishi va yangi iqtisodiy imkoniyatlar yaratishi mumkin.

O'zbekistonda yashil iqtisodiyotga o'tish dastlabki bosqichda bo'lsa-da, topilmalar to'g'ri siyosat aralashuvi bilan sezilarli yutuqlarga erishish mumkinligini ko'rsatmoqda. Qayta tiklanadigan energetikaga investitsiyalarni ko'paytirish, me'yoriy-huquqiy bazani takomillashtirish va davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish kabi muhim yo'nalishlar mavjud. Muhokamada, shuningdek, yashil iqtisodiyot tashabbuslarini O'zbekistonning keng iqtisodiy maqsadlariga moslashtirish, o'tish davri iqtisodiy o'sish yoki ijtimoiy barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatmasligini ta'minlash muhimligi ta'kidlandi.

Xulosa va takliflar:

O'zbekistonning yashil iqtisodiyotga o'tishi ham zarur, ham erishish mumkin, ammo bu hukumat, biznes va fuqarolik jamiyatidan muvofiqlashtirilgan sa'y-harakatlarni talab qiladi. Ushbu o'tishni osonlashtirish uchun quyidagi siyosat tavsiyalari taklif etiladi:

Qayta tiklanadigan energiyaga investitsiyalar: qazilma yoqilg'iga bo'lgan ishonchni kamaytirish uchun quyosh va shamol energetikasi loyihalariga investitsiyalarni ko'paytirish.

Normativ islohot: barcha sohalarda barqaror amaliyotni rag'batlantirish uchun ekologik qoidalar va ijro mexanizmlarini kuchaytirish.

Ta'lim va xabardorlik: aholi va korxonalar o'rtasida yashil iqtisodiyotning afzalliklari to'g'risida xabardorlikni oshirish uchun ta'lim kampaniyalarini amalga oshirish.

Davlat-xususiy sheriklik: yashil texnologiyalarga innovatsiyalar va investitsiyalarni jalb qilish uchun hukumat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish.

Xalqaro hamkorlik: yashil iqtisodiyot loyihalarini xalqaro tajriba va moliyalashtirishdan foydalanish uchun mintaqaviy va global tashabbuslar bilan shug'ullaning.

Ushbu strategiyalarni amalga oshirish orqali O'zbekiston uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlik va atrof-muhit muhofazasini ta'minlab, yashil iqtisodiyotga muvaffaqiyatli o'tishi mumkin.

Adabiyotlar.

1. R. Sultonov Ekologiya va atrof muhitni muhofaza qilish asoslari. T.: «Musiq», 2007.
2. O'zbekiston Respublikasi tabiatni muhofaza qilish Davlat qo'mitasining ma'ruzalari. T.: «O'qituvchi», 2001.

3. Shodimetov Yu. Ijtimoiy ekologiyaga kirish. T.: «O`qituvchi». 1994.
4. Holmo`minov J. Ekologiya va qonun. T.: «Adolat», 2000.
5. Egamberdiyev R., Eshchonov R. Ekologiya asoslari. T.: «Zar qalam», 2004.
6. Ergashev A. Umumiy ekologiya. T.: «O`zbekiston», 2003.
7. Ergashev A., Ergashev T. Agroekologiya. T.: «Yangi asr avlodi», 2006.
8. Buriyevna, G. U. R. (2024). STUDY OF SOCIO-ECOLOGICAL POLITICAL ISSUES IN THE CONTEXT OF ECOLOGICAL GLOBALIZATION. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 12(2), 336-338